

FRANZ JOSEF CZERNIN

Anna és Franz

(KÉT ARABESZK)

Anna, az elefánt és Franz, a szúnyog

Egy szúnyog, kicsi és törékeny, akár egy porszem, egy elefánt felé repül, aki egy oly szép mint rút álomból ébredszik, ami oly mély, mint egy kék virág kelyhe, egy virágé, ami képes mindent zengeni hallatni és ragyogni láttatni. Mert mindenki király akar lenni, vagy a teljes hatalom és nagyság, vagy a szépség, vagy a rótság végett. Talán azért, mert a szúnyog egy nagy, szürke állattá szeretne változni, s miközben az elefánt fülébe jut, alig különbözik többé a legragyogóbb ébredés a legsötétebb álomtól, és az oly holt, mint rejtett pont is alig különbözik az oly eleven, mint szárnyaló szemgolyótól.

És a háló egésze? Ennek csak egy része a király, legyen bár oroszlán vagy elefánt, vagy bármely más növény, állat vagy micsoda. Mintha nem lehetne egy porszemnek ugyanígy bármi más kérdést feltenni! És mintha erre nem lehetne túlságosan sok mindent megzengetni, felvillantatni és megsejtenni, mivel alig fog valami más végre egyszer úgy megérkezni, ahogyan a sündisznó érkezik a mezei nyúl számára, ha már erre fut ki.

Amikor Franz, a kicsi és törékeny szúnyog ismét útra kelt, mintha lovagként a sárkány ellen, hirtelen felrémlt előtte, hogy csodás madárhoz méltón mifelé is vezette a röpte, miközben célja mind közelebb került hozzá: az a valami előtte mind magasabbra és magasabbra nőtt, mint egy növény, egy tárgy vagy egy másik állat, mely büszkén és merészen egyenesedik fel, mert az a valami ahhoz a királynőhöz volt hasonlatos, kinek egyedüli ormányát hatalmaságából és nagyságából következően a kígyó testével is, a hattyú nyakával is össze lehetett mérni a páratlan szépség vagy rótság tekintetében.

„Ha ez nem egy nagy, szürke szikla – mondta magában a szúnyog –, életelen porszem legyenek, ne pedig szúnyog, aki a légynek se tud ártani, márcsak azért sem, mert a szúnyog is majdnem olyan, mint a légy, s ezért fél állandóan attól, hogy berepül a pók hálójába, az oroszlán vagy a hal szájába, esetleg a patkány odújába vagy a denevér barlangjába.” – „Kíváncsi vagyok, kudarcot vallok-e, ha odarepülök ehhez a nagy, szürke sziklához.”

*

Anna, az óriásnagy és sziklaszürke elefánt éppen álmából ébredezett, mely legalább olyan mély volt, mint egy virág kék kelyhe, még akkor is, ha utóbbi óriási barlanghoz volt hasonlatos. „Milyen különleges növények, tárgyak és állatok jelentek meg álmomban” – trombitálta, miközben lassanként teljes nagyságára emelkedett – „Valóban azt álmodtam, hogy egy lovag, nem, egy szúnyog, mert én olyan óriási vagyok, elefántta... nem... rózsává... nem... hatytyúvá, ah!, királynővé változtatott. De aztán ez a szomorú koldus sündisznőtüskékkel teli rút bogáncsként szépséges trónom elé lépett, szürke egér vagy patkány ült a vállán, és ez az állat, nem utolsó sorban mint valami kellemetlen rovar egy különösen buta madár jelét, vagyis egy libáét viselte a homlokán, s azt fütyögte hozzá: 'Nem Te vagy az állatok királynője, hanem az oroszlán az ő királyuk, ezt tudja minden gyerek, vagy mit is beszélek, minden gyerek játékbabája.' Az én füleim nem denevérszárnyak, de nem is azok árnyai, hogy hagynom kelljen e gúnyolást, ah, e csúfolást, mintha én csak egy szegény disznó lennék, olyan szegény, mint a koldus, s mintha az oroszlán is, akit mindenki úgy csodál, több volna egy túl nagyra és hatalmasra sikeredett macskánál, aki ugye bármikor beleakad a bogáncs tüskéjébe, vagy a rózsza tövisébe, sőt aki fél a kutyától, pedig ő aztán sokkalta szegényebb annál, mint amilyen szegény én valaha is egyáltalán lehetek, hisz az meg a farkastól fél, aki pedig tőlem, mert én olyan nagy és hatalmas vagyok, mint egy nagy, szürke szikla.”

Talán mert az a valami belopódzott az álmába, s oly viharosan is mozgott a levegőben, az elefánt meglebbentette nagy és szürke füleit, mint valami szárnyakat vagy mint hajóvitorlákat, mik mögött növények, tárgyak, vagy más állatok egész raja bújhatott meg vagy mászkálhatott fel s alá. „Lennék csak hatytyú, akkor nem merengének – így magam elé, hanem tovaszállnék innen, itt hagynám ezt a mindkettőnkét rágó, gonosz patkányt vagy egeret” – szólt magában, mert szomorúságában és dühében egyáltalán nem vette észre, hogy az a merengésre kész tető valami egy madár oly szépen virágzó képe volt, valójában egy hatytyúé, míg ugyanez egy szárnyas hal elmosódott érzése is volt, ami most arra ösztönözte, hogy kibújjék abból a hálóból, amit a patkány vagy az egér csomózott a számára, az, amelyik mindkettőjüket egyre csak rágta és rágta.

„Én ostoba liba” – folytatta az elefánt, mintha a liba és a hatytyú között olyan komoly és jelentőségteljes különbség állna fenn, mint egy királynő és azok a tárgyak, növények között, melyek felett maga a királynő uralkodik. „Hisz annyira ormótlan és behemót vagyok, hogy éppúgy nem tudok úszni, mint repülni sem, akár valami tárgy, vagyis mint valami ...”

Az elefánt szegény, nem jutott odáig, hogy ledisznózza magát, mert zümmögést hallott a levegőben, s az oly édesen hangzott, akárcsak ha egy méhecskétől, ki csupa méz, s a méz csupa kék virágból vagy vörös rózsából gyűlt volna össze, miket tüskék és tövisek rejtegetnek rendületlenül, ez pedig azt is jelenti: bizonyos értelemben leplezik (verblümen!) magukat.

A zümmögés azonban Franztól, a szúnyogtól származott, aki már egészen közel repült Annához, az elefánthoz.

Mi minden derengett, és sejlett fel Franznak erről a szörnyetegről, miközben mindegyre közelebb kerültek egymáshoz! Mikor lassacskán világossá vált a számára, hogy az, ami felé repült, nem egy nagy, szürke szikla, mégsem akarta sokáig elhinni, hogy az az előtte növekvő és felegyenesedő valami él. „Ez egy nagy, hatalmas hajó, szürke, csapkodó szárnyakkal, ... nem, vitorlával” – lebegett a szúnyog szemei előtt, de már a következő pillanatban egyre hangosabban zümmögte a magával szemben érzett szomorúságtól és bánattól: „Ha ez a valami hajó lenne, akkor nem repülnék, hanem úsznék felé, ha pedig úsznék és nem repülnék, akkor nem szúnyog, hanem hal volnék, mert a szárnyaim helyén uszonyok lennének.” És amikor szárnyai és lábai már úgy remegtek, mint bizonyos virágok a szélben, azt zümmögte magában: „Nem kell félned tőle, mint ahogy a lovak sem fél a sárkánytól. Bármilyen is az a valami, ami nőttön nő, kígyó bizonyosan nem lehet, mert nem mereszti rám a szemeit, és bármilyen legyen én, biztos, hogy sem nyúlcipő, sem nyúlszív nem vagyok hisz nem dermedek meg tőle. A szúnyog azonban mindezek alatt por-szemnek érezte magát, mivel saját magához kellett beszélnie, akárcsak egy me-rev, halott játékbabának a gyerekhez, aki csak annyiban élt, amennyiben az életéért koldult, nehogy összetévezzék a babával, mint ahogy a hal is hajónak képzei magát.

*

Éppen amikor a bejedit szúnyog, ki előtt mindenféle micsoda: kígyók, pókok, patkányok és egerek lebegett, de mily elmosódottan!, ekképp nyugtatgatta magát, az elefánt egyik hatalmas füle alá került. És mivel az elefánt épp ebben a pillanatban hagyta abba füleivel a csapkodást, mely fülek ernyedten ereszkedtek alá feje tetejéről, mint a hajó vitorlái szélcsendben vagy mint némely madár szárnya alvás közben, hirtelen minden elsötétedett a szúnyog körül, akárcsak a hajó gyomrában és a félelem úgy *mart* bele a szívébe, hogy egy pillanatig azt hitte, ő mégis inkább nyúlcipő vagy nyúlszív. Legalábbis olyan állat, ami nem azért bénult meg a kígyó *látán*, mert az, *ha akarná*, rögtön bekaphatná, hanem azért, mert saját maga nyelt le egy kígyót, ami most az ő szíve után érez olyan hatalmas éhséget, amit egyébként csak a farkas érezhet a bárány után. „Lennék bárcsak denevér, vagy *afféle* rémisztő patkány és tudnám magam jól érezni a sötétben. És mit jelent az, hogy a gyomrom mélyén lakó farkas, miután már mindent felfalt, végezetül a szívemet is akarja, mint a róka a liba szívét? Nem vagyok több hát a bárány bőrénél, s minden más bennem csak egy ronda és ijesztő állat?”

Hogyan lehet mégis, hogy a szúnyog nem csak félt, hanem boldog is volt, meg eleven mint egy virág, mint egy rózsa, amely végre minden tüskéjét beleszúrhatta egy állatba, mely most sívítva és rőfögve megszúrt malacként vagy

sündisznóként szalad el. – Mintha csak az ijedtség lett volna, ami megdobbantotta a szívét, bármennyire is félt közben, hogy akár egy *dobbanás* is széttörheti azt, ahogyan egy virágot, egy rózsát vagy akár egy bogáncsot letörhet egy éppen megszúrt állat, legyen az akár malac, akár sündisznó! Nem lehet, hogy most a szúnyog talán játékbabának képzelte magát, mely azért kel hirtelen életre, mert a gyerekekkel, aki a baba hasából beszél, összetéveszti saját magát? „De mi történik a gyerekekkel, szegénnyel, ha idáig fajulnak a dolgok?” – gondolta magában a szúnyog, aki a koromsötétben csak egy porszemnyit értett az egészből, úgyhogy egyre kevésbé *sejlett benne*, mi is történhetett vele.

*

Mindeközben Anna, az elefánt egyre azon csodálkozott milyen édesen csengett a fülében az a zümmögés, még ha nem is kizárólag mézédésen. Többször csapott *egy-et-egy-et* a füleivel, mintha azok szárnyak volnának, amivel Franz, a szúnyog egyre *beljebb került* a fejében, egy hattyú lebegett a szeme előtt, teljes szépségében, és ettől oly nagyinak, hatalmasnak és büszkének érezte magát:

„Mint egy lovag, ... egy sárkány, egy oroszlán” – trombitálta magában – mint egy oroszlán, aki felborzolja a szélben a sörényét, bátran és fenségesen, még ha minden út is, mit választunk, egy-egy önnön farkába harapó kígyó, mint ahogy egy elefánt is le tudja nyelni saját ormányát.”

Igen, az elefánt szinte már teljesen elfelejtette, mit is mondott neki az egér vagy patkány a koldus válláról, mikor királynőnek álmodta magát!

Alig hogy a fülei ernyedten aláereszkedtek mint két vitorla vagy két szárny szélcsendben, úgy hitte, hogy érti a hangot, ahogy az mézédés zümmögésével eltöltötte, mint az eleven lovag a holt és merev páncélt betölti, vagy mint ahogyan az eleven farkas a halott bárány bőrét, és mindez mind baba mind a gyerekek kedvéért:

„Miféle különleges madár vagy te, hogy úgy terjeszted ki a szárnyaidat, hogy vele a nappalt éjszakává változtatod, az egérből meg bőregeret csinálsz?” – hallotta a zümmögést, miközben a szúnyog hangjába néhol füttyögés, sívítás, rőfögés és szuszogás is belevegyült.

„En is szeretném tudni, hogy te miféle különleges ... méh vagy, ki mézédés zümmögéssel, füttyöléssel, sívításoddal, rőfögéssel, szuszogásoddal a szíromlevelem, ...az uszonyom ..., a szárnyam..., a sörényem, ... a fülem alatt oly szorgalmasan csiklandozol” – trombitált vissza az elefánt, *akinek, mint* minden királynőnek, egyszerre több micsodára is gondolnia kellett, nem utolsó sorban a hatalom és a nagyság miatt.

„*Milyen* fenséges hangod van” – zümmögte a mézédés szúnyog, miközben a füttyögés, sívítás, rőfögés és szuszogás egész másként hangzott vissza: „Nekem mégiscsak úgy tűnik, hogy nemcsak helyénvaló dolgokat álmodsz magadnak. Mert ha magamról tudom, hogy aligha vagyok madár, disznó, vagy sündisznó,

akkor neked sem kéne elfeledned, hogy aligha vagy oroszlán, hisz akkor mindenekelőtt bömbölnél, nem pedig trombitálnál. „

„Oroszlánbögés, füttyögés, sívítás, rőfögés, szuszogás és trombitálás, terhemre vagy te légy: ahelyett, hogy végre a fülembé zümmögnéd, ki vagy és mi vagy, belecípsz a fülembé – kiáltotta félig boldogan, félig szomorúan az elefánt, akinek akaratlanul újra egy méh fullánkjára, egy virág szíromleveleire és egy oroszlán fogára kellett gondolnia, s velük arra is, amit az egér vagy a patkány a koldus rongyos válláról mondott neki; mintha a hang nemcsak egy füttyögő, de egy kuruttyoló madaré is lenne, vagy egy néma és merev babáé, aki miatt a gyerek meg nem képes abbahagyni a kiabálást.

„Ha mégoly sötét is van, hogy már magam sem tudom, vajon a királynő, igen, az elefánt nevében szúrnom kell-e, mert én gyönyörű rózsza vagyok, vagy rút bogáncs, vagy tüske a sündisznó vagy a malac testében” – zümmögte sokkal halkabban a szúnyog, mert már olyan messze bent járt az elefánt sötét fülében, hogy újra pókok és kígyók rémlettek fel előtte, de a magába merült sárkánynak is a közelében kellett lennie, mindenféle egerek, patkányok és denevérek szörnyű és rút összevisszaságában, akik egyfolytában rágcálnak és szitkozódznak, s repdesnek körbe-körbe a barlangban, mint valami torokban vagy mint egy hajó gyomrában vagy mint egy bárány bőrében.

Az elefántnak azonban olyan bőre volt, ami nemcsak kívül, *hanem belül is* vastag és kemény, mint egy lovag páncélja, aki a sárkány ellen indul. Az elefánt ezért nemcsak elszólta, de gyakran félre is hallotta saját magát: *virág* helyett mindjárt *rózsát*, *bogáncs* helyett *méhet*, *disznó* helyett *hattyút* hallott vagy mondott, és mivel derengett erről neki valami, úgy trombitált, hogy ormányát a saját fülébe dugta és ezt fújta hangosan: „Zümmögj hát hangosabban, édes hang: érteni akarnám már végre, mi is, ki is vagy te valójában, virágzó vagy szárnyas, s mindezt egyetlen fenséges szépségem nevében, de, ah, legyen, ha kell, minden egyes rút koldus nevében is.”

*

„Ha megszúrlak, akkor talán tényleg tüskés malac, mi több, sündisznó vagyok” – válaszolt volna még a szúnyog, ki most azért több szeretett volna lenni egy tüskénél, hogy meg tudjon kapaszkodni az elefánt fülében. Az elefánt azonban olyan erővel trombitált, hogy a szúnyog a következő pillanatban máris úgy érezte, sokkal bentebb került a nagy, szürke állat fejében, mint ahogy viharban vagy a hal kerül egyre mélyebben a hajó gyomrába, vagy a hajó a hal gyomrába.

Milyen sűrű volt a sötétség és mennyire halálosan fáradtnak érezte magát a szúnyog! Kicsit akként is, mint az a légy, mely már jó ideje túlságosan is boldogan, netán túlságosan is riadtan vergődött a pók hálójában.

Amikor valami olyasmire gondolt, hogy „miért is akarok én itt annyira megkapaszkodni, én buta nyúlcipő, hisz a tüskék, amiket kívántam magam-

nak, amúgy is rég ott vannak, ahová zuhannom és hullanom kell és várnak rám, ahogyan a nyulat várja a dermedtség, akár egy tüskés malac, akár egy sündisznó alakjában”, a szúnyog ekkor már végképp nem tudta, hogy az, ami eljutott hozzá, az az elefánt távoli trombitálása volt, vagy ő maga az, aki az elefánt fülébe zümmög.

Lehetetlen a játékbabát minden körülmény közt megkülönböztetni a gyerektől, mint ahogyan a lovagot a páncéljától, vagy a koldust a királynőjétől sem mindig lehet.

A trombitálás kimerítette az elefántot is. Miközben szempillái elnehezdedtek és súlyosak lettek akár egy páncél, s lassan és körülményesen újra leereszkedett, úgyhogy a távolból bárki egy nagy, szürke sziklának vélhette, azt gondolta magában: „Milyen választ is várok arra a kérdésemre, hogy én vagyok-e a növények, tárgyak, állatok királynője vagy sem? Nemcsak az oroszlán bújhatott el a fülemben, mintha a barlangjában. Valószínűleg csak valami szúnyog ostoba libája tette/ejtette ezt a tojást a fülembé. Ah, csak egy királynő képes ezt egyszerre rútan és szépen, ébren is, álomban is megálmodni magának”.

*

Szegény Anna elefánt! Miközben ébrenlét és álom közt mindez felderengett s felsejlett benne, aközben nagyok, hatalmasnak és fenségesnek képzelte magát, miként egy oroszlán. S mily kevés fogalma volt most arról, hogy – ha nem Franz, a szúnyog volt az, s maga pedig nem királynő – lehetett az egy koldus teljesen értelmetlen karattyolása és füttyögése is, ki éppen azon volt, hogy egy apró, egyszerre holt és rút porszemmé változzon, mely aligha lehetne más, mint egy nagy, szürke szikla parányi része, s fekszik mozdulatlanul, mint valami hatalmas macska.

Anna, a gyerek és Franz, a baba

Amikor a baba a gyerekekkel játszik, s úgy beszél, mint gyerek a babával, akkor mindjárt életről s halálról van szó; tekintetbe véve mintegy a mélyen hallgató vadont és a beszédes kertet is. Amik azonban hasonlíthatnak egymásra, mint egyik micsoda a másik micsodára, úgy mint a koldus alakjában, aki mindent megparancsol, és a király alakjában, aki mindenütt engedelmeskedik. Hal és hajó, sárkány és lovag, eleven szikla és halálba némult szúnyog: ki, illetve mi beszél, avagy cselekszik; ki, illetve mi lesz elbeszélve, avagy elvégezve? Az egész háló, az összes micsoda, állat és növény nem áll-e ugyanúgy porszemekből, mint szemgolyókból? Mégiscsak komoly az egész, nem? Őszinte és szárnyaló.

Amíg valamit elmondanak, vagy amíg valami elvégződik, amíg a kígyó nyelve kettéválk, vagy kétfelé választják, eldőlt-e addig bármi is végérvényesen? Hisz talán az egyik, vagy a másik farkas épp most nyitja fel a birka szemét; hisz talán

a sziklában, ami úgy terül ott el, akár egy dermedt macska, ugyanebben a pillanatban mocsan meg az eleven nyúl, akinek a szívében ezernyi kiérlelődött porszemre, elnémult szűnyogra vagy másféle színes virágra robban szét a félelem.

Egy hatalmas szürke sziklán, valahol a vadon mélyén, ami olykor-olykor egy kert is lehet, egymással szemközt ült Anna, a gyerek és Franz, a baba. Mert középen kettejük között élt a többi állat, növény és micsoda, egymással összekeveredve és egymást keresztezve, elefántok rózsákkal, farkasok a virággal, és miért is ne: macskák koldussal és bogánccsal, távoli hajókkal és madarakkal. Anna néha annyira távol került Franztól és Franz Annától, hogy mindketten nagyon picik lettek, és olyannyira élettelennek tűntek, mint két porszem, amelyek csupán annyira képesek egymást megkülönböztetni, mint amennyire egy éhes róka különbséget tud tenni a liba és a hattyú közt, vagy a jóllakott kutya a házi és a mezei nyúl közt. De hát nem ezek voltak azok a pillanatok, amikor a baba és gyerek közt újra kellett kezdődnie a beszélgetésnek, és nem csak kettejük közt?

*

„Oh, hogyan találjuk ki, ki játszik kivel?” – A kérdést egyszerre tette fel a gyerek és a baba, mintha az egyetlen szájból, egyetlen fészekből, egyetlen barlangból szólna, legyen az a barlang egy oroszláné, vagy valami más micsodáé, például patkányé, sárkányé, denevéré. A gyerek és a baba olyannyira meglepődött önnön rettenetes kérdésüktől, hogy elnémultak és megdermedtek, mint az a hatalmas, szürke és olykor-olykor még behemót szikla is, amin ültek, igen, egyszer vagy másszor ráadásul mint valami megijesztett állat, mely hirtelen arra eszmél, hogy kígyóval áll szemben. Olyan csönd lett, hogy hallani lehetett, amint a pókok hálójukat szövik, vagy amint a halak szájukat tátják, vagy amint egy virág kék kelyhét nyitja, vagy ahogy egy rút disznó tüskéit iszonyatos módon borzolja.

Amilyen komolyan csak lehetett, végre hallatni kezdte a gyerek a hangját, miközben haja sziklaszilárdan állt az égnek, miként egy éhes oroszlán sörénye: „A gyerek játszik a babával!” – „Feltéve ha nem a baba játszik a gyerekekkel” – válaszolt a vad, de parányi babahang a halotti csendből. Valami olyasmi érződött ebben a pillanatban, mintha szűnyog került volna egy hal óriási szájába, amely halról persze mindenki tudta, hogy soha sem fog egyetlen hangot sem kiadni magából.

„Hogyan fogjuk kitalálni, hogy itt ki kivel játszik? – hallatszott ismét a gyerek komoly hangja, aki most egy kicsit szelídebbnek látszott, mint egy oroszlán.

Hosszabb hallgatás után, ami sokak számára azonban túlságosan mély volt, a baba így szólt: „Miközben kettőnk közül egyikőnk beszél, és...”

„... a beszédnek márpedig akkor van vége, mikor én akarom, hogy vége legyen” – szakította félbe a gyerek a babát –, „és akkor én játszom veled, mert ez nem a te történeted, hanem ...”

– „... az enyém” – nevetett élethűen a baba.

– „nem, az enyém” – mondta a baba halálkomolyan és oly lassan, mintha hatalmas sünn lenne, aki minduntalan beelőzi a mezei és házi nyulak érkezését.

– „De hát te is épp azt mondtad, amit én is gondolok” – tette hozzá a ravasz baba olyan gyorsan, ahogyan csak mezei és házi nyulak tudnak szaladni, mikor megint azon vannak, hogy beelőzzék a dermedt sündisznót.

És néhány pillanat elteltével, ami alatt a gyerek úgy tett, mintha karjába vett volna valamit, és ezt a valamit oly gyengéden ringatná ide-oda, ahogyan a víz ringatja néha ide-oda a halakat és a hajókat, a következőket lehetett hallani a babától:

„Ha én, aki énként mégsem él, mert holt vagyok, amennyiben baba vagyok, de az is én vagyok, aki veled játszik, és akkor te is élsz, amennyiben holt vagy, hisz te vagy a holt, amennyiben én játszok veled.

„De ezt most ki vagy mi mondta, és kinek?” – kérdezte komoly és félős hangon a gyerek, aki olyan kicsiny lett, akár egy egér. Körben mindenütt ismét halotti csend volt, némelyek azt is hallhatták, amint a virágok, vagy rózsák, vagy bogáncsok nőnek, vagy amint oly sok állat, micsoda vagy virág tolla, szőre vagy tüskéje felborzolódik.

„Mintha ez a kérdés nem odatartozna, ami elmesélésre került” – válaszolta ravaszul a baba, akinek a hangja nem véletlenül hasonlított a gyerek hangjához.

*

Hamarosan hát teljes komolysággal folytatódott újra a játék, vagyis némi szünetet követően és ráadásul királyi hangon megszólalt valami a babától: „Egy napon ismét odáig jutott a dolog: a hajó, holt vagy eleven, elegendő vizet okádott ki belsejéből ahhoz, hogy nekivágjon a tengernek, kissé úgy, ahogyan a méh szúr vagy a bogáncs csíp. És így is tett, és a tenger rögvest sündisznóvá változott, aki úgy kongott az ürességtől, mint a hajó gyomra, amiben most már semmi nem volt, víz sem. Az üres barlang azonban, amiből ez a tengersünn állott, hal alakját öltötte. Így hát nem tartott sokáig, míg a víz beömlött a barlangba, oly gyorsan és akkora erővel, hogy húsvér hal lett belőle, akinek az uszonyai meg rózsaszínűen villantak, mint azok a tengeri rózsák, amelyek...”

„Oh” – szakította félbe ekkor a babát a gyerek Anna. – „Most már tudom, hogyan szalad és mire fut ki ez a nyúl. A leplezett halat kell játszanom, a hajóból származót, és te valójában a hajó vagy, amiből meg a hal lett; aminek tulajdonképp ellenkezőleg kellett volna történnie. – Ha az oroszlán úgy él szárnyatlanul és hasonlíthatlanul, mint mindaz, aminek nincs szárnya, és mindezek ellenére mégis ő a király, akkor nem tarthatja magát elefántnak, kinek fogából

aztán eleven oroszlán lesz, az az élettelen porszem, az a kicsi szúnyog sem, aki az életéért könyörög, csupán a megfelelő virág kedvéért!”

„Én is épp erre akartam kilyukadni” – kiáltotta teli torokból Franz, a baba – „de csak egy pillanatra ebben a történetben” – tette aztán halkabban hozzá, úgyhogy hangja elhalt a sötétben, mint ahogyan egy denevér vagy egy patkány tűnik el a barlang sötétjében. És nem csak a baba számára lett oly mély a csönd, mint a tenger, jelenjen meg bár e tenger akár hajó, akár hal alakjában!

*

„De ha épp arra akarsz kilyukadni, miként egy egér a lyukából, amire én akartam kilyukadni, akkor én...”

„...igen, én...” – szakította félbe a gyereket a baba.

„...nem, én játszottam akkor veled...” – hallatszott a gyerektől.

„...igen, én játszottam akkor veled...” – ismételte a baba.

„...ahogyan patkány játszik egy... gyerek félelmével vagy egy másik nyúl félszével” – hallotta saját hangját akaratlanul szólani némi csend után a gyerek.

Csupán úgy tett-e Anna, aki most ide-oda ringatózott, mint egy virág kék kelyhe, mintha halálosan komollyá vált volna, vagy ez valóban így is volt? Anna olyan szúrósan nézett a babájára, hogy az másként, mint Anna tekintetével nem is tudott kinézni önnön magából.

És miközben majdnem minden, s mindenki újra a pókot vagy a halat hallhatta, amint hálóját szövi, hallhatta néhány szőrszál felborzolását is, a gyerek eközben úgy zümmögött, mint méhecske a virág kelyhe körül: „Mesélj tovább!”

„Már meg is történt!” – szólalt meg a baba oly vidám és szorgos hangon, hogy a gyerek nem tudta, halálkomolyan gondolja-e, vagy sem. „Mert, amikor a vízből, ami olyan erővel és gyorsan zúdult a barlangba, húsvér hal lett, a hal észrevette, hogy ha nem csupán vízből szeretne állni, akkor neki is ki kell vennie a részét a víz kiokádásából. És így kiokádta a vizet, a víz kifolyt a barlangból, a felszínen pedig forrásként fakadt. És e forráson át jutott a szabadba a hal, úgy, ahogyan egy lovag a páncéljából, azza önnön sárkányából. Ez arra emlékeztet, hogy a hajónak először ki kell magából okádnia a vizet ahhoz, hogy nekivágjon a tengernek’ – szolt magában a hal. ’Tehát a hajó él a legeslegtovább, ő a vad király is, és én vagyok a jámbor szúnyog, kinek olykor-olykor még a szárazföld is feldereng, ezért kell hát az életemért is egyfolytában könyörögnöm. De akkor hatalmas elefánt is a hajó, melynek ormányából úgy spriccel a víz, mint ahogyan a szép hattyú nyakából kimásznak a kicsiny libák, egyrészt úgymond saját lábacskaik végett, amik szörnyen ravaszul és mégis vadul egy róka fején fognak táncolni, amely rókának egyébként léteznie sem mindig kellene, másrészt a disznó végett is, amivel a hattyú oly szívesen játszik, épp a libák rútsága végett...”

„Oh” – szakadt meg a baba hangja – „most kezd derengeni...”

„Most kezd nekem derengeni...” – ismételte a gyerek.

„Igen, dereng már nekem” – vágott a gyerek szavába Franz, a baba –, „hogymire ez kifut, az olyan, ahogyan mindenféle patkány és egér fut kifelé üregeikből, s lyukaikból, oly gyorsan, mint a mezei vagy házi nyulak. Itt nekem kell eljátszanom a lovagot, ami csak az ilyen történetekben fordul elő, hogy te lehess a halálosan komoly sárkány, aki nemcsak az ilyen történetekben fordul elő, aki bármikor képes legyőzni a lovagot, ami azt is jelenti, hogy az összes micsodát, növényt vagy állatot is le tudja győzni, amik úgy tesznek, mintha nem is vadak, csupán jámbor micsodák, növények és állatok volnának és egy kertben léteznének, ahol nem csak életről és halálról van szó.”

„Világos vagy sem” – tette hozzá a gyerek – „Ki vagy mi tudja hát, hogy én vagyok-e valójában a sárkány, s a történetben-e vagy valahol máshol!”

*

Alig fejezte be Anna, megint majdnem halálra rémült, és oly kifejezéstelenül nézett a babájára, ahogyan gyönyörű rózsza tekint a rút bogáncsra, vagy egy fertelmes disznó nézi a szépséges hattyút, vagy ahogyan a lovag, aki csak ritkán létezik, bámul a sárkányra, aki meg éppencsakhogyan lehetne. És lassan úgy kezdett csinálni a gyerek, mintha ringatna valamit a karjában, ide-oda, hasonlóan, ahogyan a hullámok ringatnak egy hajót vagy egy halat ide-oda, vagy ahogyan a gyerek ringatja a babáját, vagyis önnön gyereket.

Egy pillanatra mindketten, a gyerek is és a baba is csendben maradtak, és nem kevés micsodának, növénynek, vagy állatnak úgy sejlett, visszhangzik valamennyi szó, úgy, mint a denevérek vagy patkányok szitkozódása, vagy mint egy farkas vagy kutyafalka vonyítása, vagy ahogy mézédeseen éneklő madarak vagy zümmögő méhek raja távolodik lassan, vagy úgy, mint egy birkanyáj, mely lassanként tűnik el a domb mögött, vagy ahogyan egy felhőcsapat oszlik el fokozatosan az égbolt szélén. És annál rettenetesebb, de egyben fenségesebb is volt a csend ebben az ürességben, amit az állatok vagy növények vagy micsodák egymást keresztezve éltek át, vagy nem, aszerint, hogy túl sok csend, vagy túl kevés járta át a háló csomóit.

*

Ekkor ismét a baba félénk hangját lehetett hallani:

„Annak, amit mesélnek, a végén valóban...?”

„Arra kell kifutnia?” – folytatta vidáman a gyerek, úgy, mintha nem tudná ezt a kérdést komolyan venni. – „Ki vagy mi tudja akkor, hogy az, amiről a mese szól...”

„... a végén arra fut ki” – szólt egy gyerekhang a baba torkából. – „Hisz még egyáltalán nem tudom...”

„... hogy a történet akkor és úgy végződik-e, ahogy...” – hallatszott a gyerektől.

„... én akarom” – szakította félbe Annát Franz hangja.

„De ezt én akartam mondani” – ellenkezett a gyerek, akitől olyan távol állt saját hangja, mint egy teljesen mozdulatlan porszem, vagy mint egy túlságosan lassú nyúltól akármelyik sündisznó.

„Igen, én akartam ezt mondani” – válaszolt a baba, mielőtt még bármelyikük tovább beszélt volna, mintha egyetlen szájon át szólnának, mely távolból úgy néz ki, mint egy hal szája, nyílik, csukódik, csukódik, nyílik, miközben porszemek örvénylenek be s ki e szájon, úgy hasonlítva egymásra, mint egyik tojás a másikra: „A hal tehát forrásként fakadt vagy a forrás is úgy fakadt, mint a hal, és így úszik át most a hal két nagy, sűrű szikla közt, amiket épp akkor vett észre, amikor a két szikla egy megfeneklett hajót jutott eszébe. Miközben a hal szájának minden egyes mozdulatával patakot okádott, amin keresztül tova is úszott, aközben kis porszemeken is átúszott, amikből egyszer talán még eleven szunyogok lesznek, vagy azok voltak valaha.

‘Ez az egész arra hasonlít, mintha...’ – gondolta, miközben egy birkanyáj mellett úszott el. – ‘Arra hasonlít, mint amikor a szelíd birkában maga a vad farkas játssza a birkát és vár, míg felfalja – a farkas a birkát – miközben másrészt a farkasban megint csak a vad birka játssza a szelíd farkast, mivel attól fél, hogy ő fogja világra hozni a vad farkast, hogy legyen valami falnivalója.’

És miközben átúszott két sárkány közt, kik félelmetesen döföltek egymás szemébe, és úgy fújtattak, mint két macska, mert ennyire élethűen, életre-halálra meséltek egymásnak a lovagokkal vívott küzdelmekről, azon töprengett a hal, hogy mi minden szurkálhat benne még oly fájdalmasan. Ekkor úgy érezte, éles valami hatol át a bőrén, és hogy kiemelkedik a vízből: ‘Min akadhattam fenn? Szép rózsabokor tövisein, rút bogáncs vagy sündisznó, például tengeri sünn tüskéin vagy egy hatalmas méh fullánkján, egy lovag kardján, esetleg elefánt vagy vaddisznó hosszú agyaráján? Hogyan fognak itt velem játszani? Hisz tulajdonképpen hajó vagyok, fenséges hajó, engem senki sem bánthat, mert én vagy kizárólag élő, vagy kizárólag holt vagyok, már az egér miatt is, ami el tud bújni a körülötte kísértő árnyékban, a bőregér árnyékában!’

Ekkor a macska, aki kifogta, rögtön le is nyelte a halat, ahogyan néha a tenger nyel el egy hajót, vagy ahogyan fenséges hajó a tengert. A macska még meglehetősen kicsi és gyöngye volt, de eljátszotta magának, hogyan vet árnyékot, ami azt mutatta neki, hogyan lesz belőle egy napon vad oroszlán, vagyis az állatok királya, aki az összes állat és növény fölött uralkodik, beleértve a keletkezésükről és egymást keresztező elmúlásukról szóló történeteket is, miközben megöli őket, mégha csak egy vagy két pillanatra is.

’Neked csak azért az oroszlán az állatok királya, mert ő is olyan macska, mint amilyen te vagy’ – ellenkezett néha a macskával a liba, aki maga hattyú akart lenni, és ezért mindig azon volt, hogy ennek megfelelő árnyékot vessen. A liba a hattyút tartotta az állatok királyának, mert a hattyú volt a legszebb az állatok között, amennyiben ő tudott a legjobban, vagyis a leginkább élethűen mesélni. De a macskának csak úgy kellett tennie, mintha róka vagy kutya volna, és a libát, aki hattyú szeretett volna lenni, annyi félelem töltötte el, hogy olyannyira komolyan vette magát, mint az a valami, ami nemcsak él, hanem halott is, valamit komolyan vesz, ami nem csak élő, hanem halott is.”

*

„Mire megy ki ez a sok izé, ha miként egy hal és egy hajó egymást keresztezve kifut?” – hallatszott igen messziről. A messzeség akkora volt, amekkora időre a házi vagy a mezei nyúlak szüksége van ahhoz, hogy lassanként beérje a már megérkezett sündisznót. És ezért lehetett Anna és Franz szűnyog is, porszem is, élő is, holt is. Igen, és ezért lehetett most minden lehetséges növény, micsoda vagy állat számára a csend megint oly szörnyen mély és minden mértéket meghaladóan komoly, mint amennyire ugyanakkor minden, s mindenki egymást keresztezve szeretett volna játszani.

Ekkor az előbbinél szelídebb és halkabb hang szólalt meg, mintha ugyanabból az egyetlen szájból. Mert hát miért ne lehetett volna e tövisből, tüskéből, vagy karmokból álló vadont a hosszú történet miatt kertnek is vélni, amiben például a hattyú vagy a rózsák szépségük nevében egymásba virultak?

„Itt vége is lehetne a fecsegésnek” – hallatszott a vad baba vagy a szelíd gyerek hangja. „Igen, itt véget is érhetne a fecsegés” – hallatszott a vad gyerek vagy a szelíd baba válasza. Aztán megint csak egyetlen, annál fenségesebb hang volt hallható, ami egy pillanatra újra és újra megoszlott a gyerek, a baba, de önnön maga által is, egymást keresztezve – ahogyan a kígyó nyelve válik újra és újra ketté, vagy ahogyan az árnyék válik el az állattól, a micsodától vagy a növénytől, azoktól, amik őt, az árnyékot vetik, azért, hogy aztán újra egyesüljenek.

*

Így ült Anna és Franz a kert közepén, mely olykor-olykor a vadon közepe is lehet, egy nagy és szürke szikla tetején, szorosan egymásba fonódva, pillanatra egyik a másikának éppen az, ami minduntalan érkezett vagy érkezni fog, mint akármelyik sündisznó. Mert középen kettejük közt holtá lettek az állatok, növények, vagy micsodák egymás által oly gyorsan, amilyen gyorsan csak a házi vagy egy mezei nyúl tud futni. Holtá lettek a rózsák is az elefántok által, a virágok a farkasok által, vagy a koldusok a macskák, a bogáncs, távoli hajók és madarak által is. Oh, és néha Franz és Anna olyannyira közel került egymáshoz, hogy önnön magukat csupán annyira tudták megkülönböztetni, mint ahogyan például egy eleven róka különbözteti meg a libát a farkastól,

vagy ahogyan egy éhes kutya tudja megkülönböztetni az eleven házi vagy mezei nyulat a porszemtől, amikor egyetlen szájból úgy beszéltek a királyról, mintha az a sündisznó volna, a sündisznó, akinek egyáltalán meg sem kellett moccannia.

De hát nem ez volt újra a pillanat, mikor kezdődnie kellett a közös hallgatásnak, akármilyen mély is legyen az? És hát nem volt-e így ez nemcsak most, hanem egyszer valamikor, és minden, néhány, sok számára így.

TÓTH PÉTER fordítása